

Yazlar bilirim memleketime özgü

Bizim köyde Mayıs sonuna doğru sobalar kaldırılır, duvarlar kireçle badana edilir, tepeden tırnağa bahar temizliği yapılırdı. Rıfat Ilgaz, “**Yaz Geliyor**” şiirinde bu faaliyetleri kısmen şöyle anlatır:

“Hepimize geçmiş olsun,
atlattık bu kışı da burnumuz kanamadan.
Sıkıntımız kalmadı soğuktan yana.
**Oduna, bundan sonra
çamaşırdan çamaşıra iş düşecek,**
kömüre misafirden misafire...
Lüzum kalmadı tencerenin kaynamasına
açtı gözlerini güneşe soğanlar,
su yürüdü domateslere...
Artık kömürlüğün önünden geçmek
ne beni korkutacak ne oğlumu.
**Bir türlü gözü doymayan sobamızı
hapsedeceğiz merdiven altına.”**

***

İğde ve ayva ağaçları, diğer meyve ağaçlarından sonra çiçek açar. Bu yüzden bir Ayaş türküsü “**Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek, / Gönül bu sevdadan vaz mı geçecek.**” diye başlar.

Haziran ortasında dutlar olmaya başlar, kirazlar kızarır. Can Yücel yazın gelişini şöyle ifade ediyor:

“**Dutlar düşüyor pıtır pıtır**
Memet Topçu’nun traktör gökgürültüsüyle
Yaz geldi paldır küldür”

Yazın gelmesiyle dinginleşen iklim, güneşin aydınlığı ve henüz bunaltmayan sıcaklığı Ziya Osman Saba’yı mest ediyor:

“**Yeniden yapraklanan şu çınarın gölgesi.
Şu beyaz minareden dökülen ezan sesi.
Cetlerimin mermerde seyrettiğim yazısı.
Bir saatin vuruşu: günün henüz yarısı.
Çocukların koşuşu, kuşların dem çekişi,
Mesud ediyor beni vatanımın güneşi.”**

Orhan Seyfi Orhon’un ifadesiyle, sıcaklar bastırınca evde yorganı atar, dışarıda gölgede arar insan:

Yaz Gelince

Ne var bu dünyada
Daha hoş, yaz gelince yorganımı
Tepip de atmaktan?
Gidip de kırlara sırt üstü, göğsü bağı açıp
Bir ağaç gölgesinde yatmaktan?

***

21 Haziran’da en uzun günü yaşasak ta güneşin sıcaklığı “gün dönümü”nden sonra Temmuz ayında gösterir kendisini. Sanki demirci körüğünün üfürdüğü ve nar gibi kızarmış demiri yalayıp geçen sıcak havayı, ejderhanın ağzından çıkan alev gibi ensemizde hissediyoruz. Hele tarlada, harmanda yakıcı güneş altında çalışan insan yanar, terler, toz-toprak içinde kalır, susuzluktan bunalır.

Namık İsmail'in harmanda kızgın güneş altında düven sürerken testiye tepesine kaldırıp su içen köylüyü tasvir eden yağlı boya tablosunu herkes bilir.

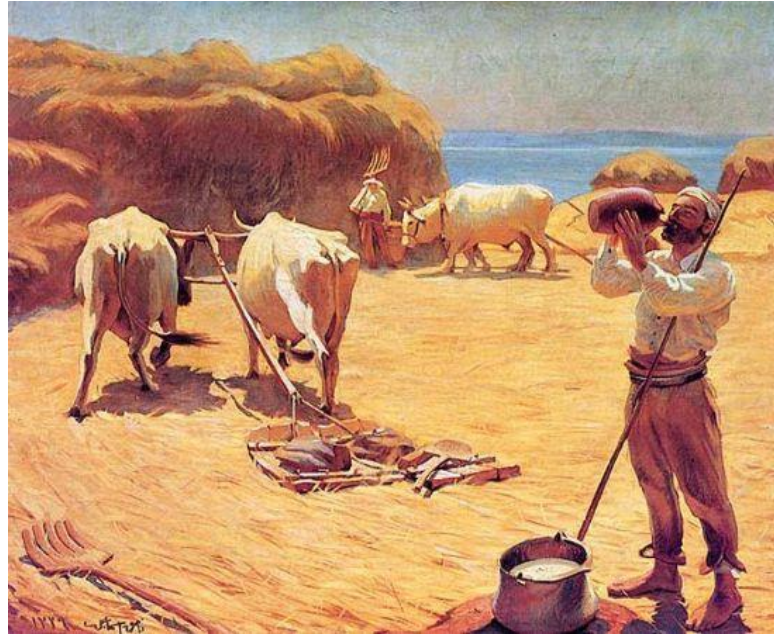
**"Biz eskiden, eskiden
Su içerdik testiden".**

Temmuz ortasında orak ve tırpanla biçilmeye başlanan buğdaylar önce "deste" haline getirilir, sonra bu desteler öbek öbek toplanıp "yığın" yapılırdı. Öküzler tarafından çekilen "kağrı"ya yüklenen yığınlar "harman yeri"ne taşınarak hilâl şeklinde "halka" oluşturulurdu. Halkadan alınarak daire şeklinde serilen buğdaylar "düven" ile sürülürdü.

İki parça geniş tahtadan kızak biçiminde yapılan düvenin alt yüzüne keskin çakmak taşları çaprazlama çakılırdı. Önüne koşulan hayvanların dönderdiği düven, üzerindeki kişinin ağırlığı ve çakmak taşları vasıtasıyla buğday saplarını keser ve başakları ezerdi. Üzerinde düven dönen daire şeklinde serilmiş buğdaylar zaman zaman altı üstüne getirilerek aktarılırdı. Bu şekilde üç gün içinde saman haline gelir ve orta yere yığılır; halkadan yeniden alınan buğdaylar etrafına tekrar serilerek düvenle sürme işine devam edilirdi. Orta yere yığılan saman koni şeklinde "tınaz" yapılırdı.

Düven işi tamamlanınca, uygun rüzgâr estiğinde ahşaptan yapılmış beş parmaklı "yaba"larla tınazdaki saman havaya atılarak içindeki buğday tanelerinin ayrışması sağlanırdı. Ama rüzgâr esmez ise çaresiz beklerdi insanlar. Köylünün bu derdini Arif Nihat Asya ne güzel anlatır:

Yine hava pek yorgun, Bir nefescik esmiyor.. Herkes göğe, ovaya "Hey mübarek es!" diyor.	Sen asıl büyük derdi Gel köylü dayıya sor:
Verseler Tosun Ağaya Rüzgârın fermanını Bir anda savuracak Döğülmüş harmanını.	

Eskiden buzdolabı yok, zaten olsa da tarlada, harmanda nerde bulacaksın. O zamanlar dışına **su sızdıran testiler** revaçtaydı. Bu tür testilerin çamuruna tuz katılır, testi içindeki suyu dışına sızdırır, yani testinin dış yüzeyi hep ıslaktır. Yüzeydeki buharlaşma testinin içindeki suyu soğutur, su serin olarak kalırdı. Buzdolabındanki su gibi aşırı soğuk olup sağlığa zarar verecek derecede değil, tam içilecek serinlikte olurdu.

İşyerlerinde klimalı odada hanım arkadaşlar doldurup koymuş masasına bir sürahi suyu, “içmem gerekliymiş” diyerek zorluyorlar kendilerini. İnsan vücudunda öylesine otomatik sistemler ve sensörler mevcut ki gerçekten gerekli ise müthiş bir iştiaqla kana kana içer suyu; bardak bardak değil, testiyle içer.

Kaynak sularında gözeden fişkırarak sular karınca yuvası gibi ince toprak tanelerini yığar kenara. Cam gibi duru olup yosun tutmaz ve köylü tabiriyle “**yazın soğuk, kışın sıcak**” olur. Suyu derinden gelen pınarlar da böyledir. Yüzey sularıyla ilgisi olmadığı için debisi kış-yaz hep aynıdır, azalıp çoğalmaz. Sıcaklığı da değişmez, mesela 5-10 °C ise yazın hava 30 °C olduğunda çok soğuk hissederiz, kışın – 15 °C de ise sıcak olarak algılarız.

Kavun-karpuz, şekeri ve bol su içermesi nedeniyle ter atarak su kaybeden ırgat için bulunmaz nimettir. Akarsu varsa, soğuması için suyun içine bırakılır. Tarlada, harmanda ise kesip güneşin altına bırakılır. Ama zamanlamaya dikkat etmek gerekir. Kesilen karpuzun yüzeyindeki su güneşten alınan ısı ile buharlaşır ve karpuzun sıcaklığı düşer. Fakat yüzey suyu buharlaştığı halde karpuz güneşin altında durmaya devam ederse, güneş karpuzu ısıtır ve sıcaklığı artar.

Yazın köyde babam testi evin önündeki akasya ağacının gövdesindeki çatala koyarak gece orada ayazlanmasını sağladı. Ziya Osman Saba “Beyaz Ev” şiirinde şöyle der:

**“Yazın rüzgâra koyacağımız testi;
Senin yatacağın öyle uykusu...
Saracak bir yandan çardaktaki üzümler,
Kâh esecek rüzgâr, kâh dinleyeceğiz yağmuru,”**

***

Babamla birlikte tırpanla ekin biçiyorduk. Öğlen oldu, alıç ağacının gölgesinde oturup, heybedeki azığı çıkarttım. Tandır ekmeği, yoğurt, reçel ve domates vardı. Babam, yoğurdu ayrı yapılıp içine ekmeğe doğradı ve başladı kaşıklamaya.

- Baba, dedim, şunlardan da ye, ihtiyar adamsın, harcadığın enerjiyi alman lâzım.

- Ayranla enerji yok mu?

- Ne olacak, sadece su; hararetlenmişsin, ha bire kaşıklayıp duruyorsun.

- Peki suda enerji yok ta barajlardan nasıl elektrik sağlanıyor ?

- “Barajlarda su birikiyor, belli bir yükseklikten düşerek santraldaki türbini çeviriyor” diyerek, Teknik Eğitim Fakültesinde kuvvet makineleri (türbinler) dersi veren birisi olmanın bilgiçliği ile başladım anlatmaya.

- “Ben de aşağıdan yukarı yemiyorum ki, **ağzımla midem arasındaki yüksekliğin verdiği enerji bana yeter**” deyip, ayrılanla ıslanarak yumuşamış ekmeğe parçalarını kaşıklamaya devam etti.

Türbin güç hesabını anlatırken, ilkokulda bile okumamış babamın arifane cevabını hatırlatırdım öğrencilere.

***

Erdem Bayazıt’ın aşağıdaki şiiri ise bana Necati Cumalı’nın “Susuz Yaz” ve Yaşar Kemal’in “Sarı Sıcak” hikayelerini hatırlattı:

**“Yazlar bilirim, memleketime özgü
Yiğit köy delikanlılarının
İncir çekirdeği meselelerle birbirlerini kurşunladıkları
Birin ölüm dudaklarından sızan kan daha kurumadan
Üstüne cehennem güneşlerde göğermiş mor sinekler konup kalkan
Diğeri kan-ter içinde yayla yollarında
Mavzerinin demirini alnına dayamış
Yüreği susuzluktan bunalan
İçinden mapushane çeşmeleri akan
Ansızın parlayan keklükleri jandarma baskını sanıp
Aplansız silahına davranan**

**Nice delikanlıların figüranlık yaptığı
Yazlar bilirim memleketime özgü.”**

Susuzluktan kuruyup çatlayan topraklar, sararıp kuruyan otlar, sıcakta soluk almakta zorlanan hayvanlar yağmuru bekler, serinlik ister. İnsanlar gözlerini bulutlara diker. Ahmet Muhip Dıranas'ın ifadesiyle:

Üzerimizde bir kanat sesidir Geceyi sararken fecir, bulutlar; Hangi bir diyara gider, kimbilir Hangi iklimlerden gelir bulutlar? Gökyüzü sonsuz bir rüya denizi;	Besleyen onlardır düşlerimizi. Her akşam peşinde götürür bizi, Aşarken dağları bir bir, bulutlar.
---	--

Cemil Meriç, “Bu Ülke” kitabında şöyle der: “Çiçeğe benzer kelimeler: turuncu, erguvan, beyaz. Bir rüzgâr sürükler hepsini. **Bulutlara güven olmaz.”**

**Umutla eskittim umutla yeniledim kalbi
Bir yaz bulutunun peşindeyim şimdi**
Dizimde derman gönlümde ateş var
Derviş sabrına şiirler ekliyorum
**Baharı size verdim hatıralar
Temmuz daağlarına yağmur bekliyorum** (Yahya Akengin)

***

- o Anadolu'da “Ağustos'un yarısı yaz, yarısı kış” derler. Kısalan günler, geceleri ayaza çeker. Yahya Kemal “Yazlar yavaşça bitmese, günler kısalmasa” derken, Ziya Osman Saba “vakitsiz giden yaz”a üzülür:

Çardak altları bitti, bitti üzümün tadı, Artık ihtiyar çamlar, selviler saltanatı İşte bir kere daha haraboldu bahçeler.	Ürperen vücudunu yavaşça koluma ver. Gözlerinde okunan bütün hüznü Eylülün, Karanlıktan, geceden, ölümden korkan gönlün.
---	--

- o Necati Cumalı, “Yaz Geçti” şiirinde artık bahçede yemek yiyemeyeceklerinden bahseder:

Bütün yaz Kuyunun başında yedik Akşam yemeklerini Cevizler iç tuttu Bademlerin kabukları kurudu Ayvalara sindi gün ışığı	Yaz geçti İçeriye aldık Masayı sandalyeyi Karıncalar ortaldan çekildi Kuyunun taşında arılar yok Boş kova devrik durur şimdi
---	---

- o Ahmet Hamdi Tanpınar ise “Tez geçse de her sevgide bin hâtıra vardır / Sevda denilen şey yaşayan hâtıralardır” misali, bütün yaz geceleri bahçelerde geçen günlerin özlemi içindedir.

Ne güzel geçti bütün yaz, Geceler küçük bahçede... Sen zambaklar kadar beyaz Ve ürkek bir düşüncede, Sanki mehtaplı gecede, Hülyan, eşiği aşılmaz Bir saray olmuştu bize;	Hapsolmuş gibiydim bense, Bir çözülmüş bilmecede. Ne güzel geçti bütün yaz, Geceler küçük bahçede.
--	---

Sen akşamlar kadar büyüdü, sıcak, Rüyâların kadar sade güzeldin, Başbaşa uzandık günlerce ıslak Çimenlerinde yaz bahçelerinin.	Ömrün gecesinde sükûn, aydınlık Boşanan bir seldi avuçlarından, Bir masal meyvası gibi paylaştık Mehtabı kırılmış dal uçlarından.
---	--

- Ataol Behramoğlu da bir yazın daha geçtiğini ve hâtıralarda kaldığını anlatmaktadır:
“**Bir yazdı artık geçmiş olan**
Oysa hala tenimde tuz tadı
Aynı ağlardan çıkardığımız
Bir akşam güneşiyle balıkları
Bir yazdı yaşanan her saniyesi
Ve şimdi kumsaldan eserken rüzgar
Üşür bir deniz kabuğu belki
Ve küçük bir kızı anımsar.”
- **Hatırlamak Olmasa** (Mehmet Çınarlı)

Bir güzel yaz sonudur yaşadığım bu mevsim; Bahara dönmek için yok isteğim, hevesim. >	Ne kırk-ikinci yağar, ne o rüzgârlar eser; Üzmeden, nazlanmadan koklatıyor çiçekler.
Uzağından baktığım şeyler yakında şimdi; Olmuşum, hemen hemen, olmak istediğimi.	Hiç böyle duymamıştım yemişlerin tadını. Vazgeçtim özlemekten gelmeyecek kadını.
Güneşin, gökyüzünün değerini anladım; Dünyayı bütün ruhum, kalbimle kucakladım.	Gözüme insanların küçüklüğü batmıyor; Kalleşlik, vefasızlık içimi kanatmıyor.
Bu tatlı yaz sonunda ne bir dert, ne bir tasa: Kışın yaklaştığını hatırlamak olmasa...	

- Yahya Kemal:

Şerefli kubbeler iklimi, Marmarayla Boğaz, Üzerlerinde bulutsuz ve bitmeyen bir yaz,	Ölüm yabancı bir âlemde bir geceyse bile, Tahayyülümde vatan kalsın eski haliyle.
---	--

***

Köylünün yaz boyu bitmeyen çabası, hasat dönemi olan güz aylarında da kışa hazırlık yapılarak devam eder. Harmandan derlenen saman, ahırın bitişindeki samanlığa doldurulur. Harmanla

köy arasında kağnılar gider gelir. Öküzler tarafından çekilen kağnılarda tekerlek mili ile kağnı eksenlerinin sürtünmesinden kaynaklanan yanık ses, gecenin sessizliğinde taa uzaklardan duyulur:

**“Ve şimdi yollardan bilirsın inim inim
Kağnılar gelir geçer...
Düşer yollara köylüler kağnıların ardından
Garip, perişan, derbeder.”**

Harmandan taşınan buğdayın çoğu su değirmenlerinde öğütülerek un haline getirilir. Buğdayın bir kısmı da derede yıkanır, büyük leğenlerde kaynatılır, kurutulur, bulgur yapılır. Rüzgârda savrulup, pilavlık bulgur ince bulgurdan ayrılır. Taş dibeklerde ahşap tokmaklarla dövülen buğdaydan da “yarma” yapılır. “Bağ bozumu” ile köye taşınan üzümlerden “şirahane”de pekmez yapılır.

Şehirde yaşayanlar için yaz daha çok kırlarda piknik yapıp eğlenmek, denize gidip tatil yapmaktır. İzin yapamayanlar içinse yaz güneşiyle ısınan asfalt ve beton yapıların gece kustuğu sıcak ortamda bunalmak, terlemek ve uyuyamamaktır. Hani çok güzel bir söz vardır: “İnsanlar, Allah'ın gülü dikenli yarattığından şikâyet edeceklerine, dikenler arasında gül yarattığına şükretmelidirler.” Cahit Sıtkı TARANCI bir şiirinde **“Her mihnet kabulüm, yeter ki / Gün eksilmesin pencereden!”** temennisinde bulunur. Bir dostla karşılaşınca hâl hâtır sorduktan hemen sonra havalardan bahsederiz. Evimizden çıktığımızda günlük güneşlik bir havada içimiz cıvıl cıvıl coşar.

**Bu tatlı yaz sonunda ne bir dert, ne bir tasa:
Kışın yaklaştığını hatırlamak olmasa... (Mehmet Çınarlı)**

Gönlümde nihavend bir şarkı: **“Yaz günleri en tatlı hayaller gibi geçti”**. Dingin, huzurlu, aydınlık ve güneşli nice yazlar geçiriniz. Meyveye dursun kalbiniz...